

Vroegtijdige kindonthullingen inzake kindermishandeling: drempels en noden

1 september 2022

Initieel onderzoek

Samenhang van kindermishandeling met de aanwezigheid van Somatisch Onvoldoende verklaarde Lichamelijke Klachten (SOLK) en het belang van spontane kindonthullingen bij kinderen van 3 t.e.m. 12 jaar

Het onderzoeksteam

Stefaan Boel

hoofdonderzoeker, Vakgroep Orthopedagogiek, Ugent; Stefaan.Boel@Ugent.be

Laure Maes

onderzoeker, Vakgroep Orthopedagogiek, Ugent

Florien Meulewaeter

onderzoeker, Vakgroep Orthopedagogiek, Ugent

Prof. dr. Wouter Vanderplasschen

onderzoekspromotor, Vakgroep Orthopedagogiek, Ugent

Inleiding

Het gevoerd onderzoek (eind 2021-begin 2022) speurt initieel, bij psychotherapeuten die werken met jonge kinderen (van 3 t.e.m. 12 jaar) naar de samenhang tussen Aanhoudende Lichamelijke Klachten (ALK), kindermishandeling en onthullingen van kinderen in Vlaanderen met behulp van een kwantitatief luik waarbij gegevens worden verzameld via een online-enquête, gevolgd door een aantal diepte-interviews. In het kwantitatief luik wordt gekeken naar de meest voorkomende lichamelijke klachten, het voorkomen van vormen van kindermishandeling én onthullingen van kinderen hieromtrent. De diepte-interviews (Masterproef Laure Maes) peilen uitgebreider naar de perspectieven en ervaringen van de hulpverleners aangaande onthullingen bij kinderen inzake kindermishandeling.

Methodologie

Het onderzoek start met een online enquête die verspreid werd via het platform van de Belgische Vereniging voor Psychotherapie (ABP-BVP), die zelfstandig werkende psychotherapeuten (orthopedagogen, psychologen, psychotherapeuten, enzovoort) verenigt. Via de online-survey brengen we de samenhang in kaart van kindermishandeling, spontane kindonthullingen en het eventueel samengaan met ALK. De mate waarin de hulpverleners hiermee, het jaar voordien, werden geconfronteerd. De vormen van mishandeling zijn gebaseerd op een lijst, opgemaakt door de Koninklijke Taskforce Kindermishandeling Nederland: lichamelijke mishandeling en verwaarlozing, psychische mishandeling en verwaarlozing, seksuele mishandeling, getuige van huiselijk geweld, vechtscheidingen, loverboys en bijkomend pesten. Naast het survey-onderzoek, waar participanten hun mogelijke antwoorden konden aanduiden, hebben we via het diepte-interview (semi-gestructureerd) meer gedetailleerder antwoorden kunnen verzamelen. Naast het gebruik van een informed consent (mondeling en schriftelijk) werd het onderzoeksonderwerp voorgelegd aan de facultaire Ethische Commissie van de Universiteit Gent, waarbij er toestemming tot uitvoering werd verleend.

Voor het kwantitatieve luik zijn er in totaal 124 participanten die hebben deelgenomen, waarvan 96 respondenten onvolledig antwoorden en 28 participanten die de survey volledig hebben ingevuld. In het kwalitatieve luik werden er 13 diepte-interviews afgenomen. Hierop werd een thematische analyse uitgevoerd om duidelijkheid en structuur in de data in te brengen.

Resultaten

Kwantitatief onderzoek.

Tabel 1 geeft per vorm van kindermishandeling een overzicht van het aantal hulpverleners die mishandeling en kindonthullingen rapporteren bij minstens één kind van 3 t.e.m. 12 jaar, in de begeleiding het voorbije jaar. Hieruit blijkt dat 25, van de in totaal 28, hulpverleners minstens één kind met lichamelijke mishandeling rapporteren. Van deze 25 melden er 20 met kindonthullingen: nieuwe en aanvullende informatie door het kind aangebracht. Verder zijn er 20, van de in totaal 28, hulpverleners die bij minstens één kind psychische mishandeling én verwaarlozing rapporteren, waarvan 18 onder hen met kindonthullingen hieromtrent.

Tabel 1: Overzicht van het aantal hulpverleners (n=28) die mishandelingen en onthullingen rapporteren bij minstens één kind van 3 t.e.m. 12 jaar in begeleiding het voorbije jaar

Vorm van mishandeling	Mishandeling	Onthulling
Lichamelijke mishandeling	25/28	20/25
Lichamelijke verwaarlozing	15/28	5/15
Psychische mishandeling	20/28	18/20
Psychische verwaarlozing	20/28	18/20
Getuige van huiselijk geweld	18/28	13/18
Seksuele mishandeling	6/28	6/6
Loverboys	3/28	1/3
Vechtscheidingen	19/28	13/19
Pesten	16/28	15/16

We hebben ook gekeken naar het totaal aantal gerapporteerde vormen van kindermishandeling bij de 28 respondenten. Hieruit blijkt dat psychische verwaarlozing de meeste slachtoffers kent. Dit zijn in totaal 147 kinderen in één jaar. Bij kinderen als getuige van huiselijk geweld zijn er 124 slachtoffers.

Voorts analyseerden wij ook het voorkomen van ALK (vroeger als psychosomatische klachten en later als SOLK omschreven). We stellen vast dat buikklasten en hoofdpijn bij elke vorm van mishandeling (fysieke en psychische mishandeling- en verwaarlozing, seksuele mishandeling, getuige van huiselijk geweld, vechtscheiding, loverboys en pesten) voorkomen.

Kwalitatief onderzoek.

De thematische analyse van het kwalitatieve luik leidde tot de identificatie van hoofdthema's en een reeks subthema's. Als lichamelijke klachten, die samengaan met mishandeling, komen bij de slachtoffers buikklachten en hoofdpijn het meest naar voor. Dit is een bevestiging van het kwantitatief onderzoek. Voorts tonen de bevragingen (interviews) dat de klachten vaak starten met buikpijn, gevolgd door het niet graag naar school gaan, gedragsproblemen die zich stellen, schoolresultaten die naar beneden gaan én hoofdpijn. Kinderen kunnen hierdoor zeer angstig worden volgens de respondenten.

“Het kunnen aanvoelen van ‘ok, dit is hier een vreemde situatie, dit kind wil mij hier onrechtstreeks iets duidelijk maken’, is iets wat sommige hulpverleners sneller of beter kunnen aanvoelen dan de andere heb ik het gevoel (...) dat maakt alles zo complex natuurlijk. Het is niet vanzelfsprekend om hiermee om te gaan en ik denk dat hier ook een hele uitdaging ligt voor hulpverleners.”

Het is belangrijk om als hulpverlener alert te zijn voor gedragingen en onrechtstreekse signalen van kinderen. Het is belangrijk om goed te kunnen aanvoelen wanneer een kind iets wil duidelijk maken, bewust en onbewust. Er komt ook naar voren dat het belangrijk is dat hulpverleners eerst een vertrouwensband met het slachtoffer opbouwen en veiligheid creëren, om onthullingen te laten plaatsvinden. Een veilige context voor het kind is een versterkende factor opdat het kind tot onthullingen zou overgaan. Het is belangrijk om signalen op te vangen en de kinderen naar een onthulling te begeleiden. Om die vertrouwensband te creëren en te blijven behouden is het volgens respondenten belangrijk om geen suggestieve vragen te stellen. Belangrijk om het tempo van het kind te volgen zodat men het kind niet gaat leiden naar een gebeurtenis die mogelijk niet heeft plaatsgevonden.

“Er zijn eigenlijk twee manieren van onthullen bij kinderen, merk ik. Er zijn spontane onthullingen die je ontmoet vanuit dat verbindend contact in een therapie en een tweede mogelijke manier zijn toch ook wel een beetje de geleide onthullingen. Je voelt iets waar zoveel oordeel en schaamte op zit, waardoor je er dieper op ingaat en waardoor de onthulling bij wijze van spreken geleid wordt.”

De meeste respondenten spreken over gebeurtenissen die bij jongeren veel schaamte opwekken. Het merendeel van de respondenten geeft aan dat kinderen vanuit die schaamte weigeren te onthullen, door de angst voor de gevolgen voor zichzelf, voor de ouders en de daders.

“Je krijgt als therapeut, in die processen met kinderen, een vertrouwensrelatie met die kinderen. We gaan dat nooit beschadigen. Dat betekent eigenlijk dat ons ethisch kader in een schaal ligt van normen en waarden waarbij het kind een stem heeft.”

Uit het onderzoek komt ook naar voor dat ongeloof omtrent mishandeling een bijkomende drempel is om te onthullen. Instellingen of hulpinstanties stellen de urgentie van de aanmelding in vraag en of deze wel terecht is. Hierdoor voelen slachtoffers zich niet gehoord en onbegrepen. Respondenten geven aan dat kinderen omwille van die reden niet onthullen en de schuld bij zichzelf leggen. Na een onthulling van een kind is één van de eerste stappen het terug opbouwen van de veerkracht bij het kind, emoties erkennen en kijken naar de noden van het kind op dat moment. Zo bouwt men als hulpverlener vertrouwen op, essentieel voor het onthullingsproces. Hiervoor zijn vaak meerdere gesprekken nodig. Een stress reducerende aanpak wordt als erg belangrijk veelvuldig naar voor geschoven. Het werken met de ademhaling en relaxatietechnieken toepassen, is noodzakelijk om het kind tot rust te brengen. Een prioritair doel volgens respondenten is het verwerken van de pijn en het trauma bij het kind, niet het wegwerken. Verwerken is de mishandeling kunnen plaatsen en kijken naar waar iemand tekort werd gedaan.

Discussie

Uit het onderzoek komt naar voor dat kindermishandeling frequent, in verscheidene vormen, voorkomt. De hulpverleners worden tevens geconfronteerd met kindonthullingen en het voorkomen hierbij van ALK. Voor hulpverleners is het belangrijk om het tempo van het kind te volgen bij meldingen inzake kindermishandeling. Vele hulpverleners geven aan dat het melden van een mishandeling een uitdaging blijft om hierin correct en tijdig te handelen. Niet alle hulpverleners kunnen gepast reageren op signalen of onthullingen, waardoor blijkt dat ze meer inzichten en bijstand nodig hebben omtrent het benaderen en omgaan met onthullingen bij kinderen (Okato, 2020). Er zijn hoogwaardige, empirisch onderbouwde trainingen nodig om de rapportagepraktijken voor kindermishandeling te verbeteren, hulpverleners mandaten te geven en te mogen werken met kinderen die slachtoffer zijn van mishandeling (Humphreys et al., 2021). In het kwalitatief onderzoek wordt de machteloosheid benadrukt die hulpverleners ervaren door het ontbreken van een mandaat. Er wordt bij hulpverleners onmacht ervaren omwille van het juridisch kader dat van buitenaf oordeelt en waar beslissingen worden genomen waar hulpverleners geen controle over hebben. Vaak wordt er geen rekening gehouden met de standpunten van hulpverleners omtrent de verdere begeleiding van het kind (Humphreys et al., 2021; Okato, 2020). Meldingen van hulpverleners aan gemandateerde voorzieningen of autoriteiten blijken niet altijd even evident te verlopen (Humphreys et al., 2021).

Er komt tevens uit het onderzoek naar voor dat kinderrechten niet altijd worden vooropgesteld, waardoor er niet altijd tijdig ingegrepen wordt om de veiligheid van kinderen te waarborgen. In de ogen van het Human Resources Management wordt het kind niet volledig als rechtssubject gezien waardoor er meer onderzoek nodig is naar de maatregelen en organisatie van kindbescherming (Melinder et al., 2021). Twee contrasterende standpunten tekenen zich af in het onderzoek. In het eerste stellen de hulpverleners dat kinderrechten meer voorop dienen gesteld te worden, eerder dan ouderrechten. Het is cruciaal te luisteren naar het kind om veiligheid te bieden en vorderingen te initialiseren. Als het kind zich niet veilig voelt bij de ouders moet dit gehoord worden en dient het kind uit de onveilige context gehaald te worden (Van Asperen, 2021). Bij het ander standpunt stelt men dat de ouders die betrokken zijn bij een mishandeling, ook aan het begeleidingsproces dienen te participeren.

Zorgsectoren moeten inzetten op het vroegtijdig investeren en begeleiden bij onthullingen (Van Asperen, 2021). Hulpverleners hebben in grote hulpverleningsdiensten, volgens het onderzoek, minder persoonlijk contact met de slachtoffers. Zo zou men in diensten zoals het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling te veel naar het gedrag van het kind kijken en te weinig naar de onderliggende oorzaken van dat gedrag.

Een andere opvallende bevinding uit het onderzoek is het feit dat het onderwijspersoneel vaak signalen ziet en hoort, maar op regels van de bureaucratie botst om daadwerkelijk iets te kunnen ondernemen. Een uitdaging voor leerkrachten en hulpverleners in een schoolcontext is het beroepsgeheim. Dit belemmert hen in het verder samenwerken met externe diensten die instaan voor de opvolging, begeleiding en veiligheid van het kind (Wattendorf et al., 2018). De procedures zijn vaak zeer omslachtig en duren lang. Er is de onzekerheid omtrent de verdere opvolging door externe diensten (Wubs, 2017).

Conclusie

Het onderzoek toont als kernproblematiek de drempels en uitdagingen, zoals het beroepsgeheim en de samenwerking tussen diensten, die hulpverleners ervaren bij kindonthullingen of meldingen aan hulpverleningsinstanties. Het niet tijdig handelen van hulpverleners bij onthullingen heeft grote gevolgen voor kinderen die slachtoffer zijn van kindermishandeling (Branco et al., 2021). Verdere opvolgingen worden via gerechtelijke instanties gedaan, waardoor hulpverleners die dicht bij het kind staan, geen controle meer hebben in het begeleidingsproces. Hulpverleners stoten hier op onmacht die er vaak heerst.

Het laattijdig onthullen van een mishandeling kan ernstige gevolgen hebben voor een kind (Van Asperen, 2021). Daarom is het belangrijk in te zetten op bijscholingen, cursussen en opleidingen voor hulpverleners omtrent traumaverwerking en mogelijke signalen van kindermishandeling (Schaer, 2021; Tufford et al., 2021).

Het verwerken van een trauma komt als een zeer belangrijke aanbeveling uit het onderzoek naar voor. Hulpverleners en instanties die het kind begeleiden dienen het kind te helpen het trauma te verwerken en niet het helpen wegwerken. Door het verwerken bereikt men op lange termijn een gunstiger effect op de levenskwaliteit en het welzijn van een slachtoffer, dan het verdringen van een trauma (Oomens, 2020; Yoon, 2020).

LITERATUUR

Branco M. et al. (2021). Universal Intervention to Strengthen Parenting and Prevent Child Maltreatment: Updated Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, May 2021

Humphreys K. et al. (2021). A randomized control trial of a child abuse mandated reporter training. Knowledge and attitudes. *Child Abuse & Neglect*, Jul 117, 105033

Melinder A. et al. (2021). In the best interest of the child: the norwegian approach to child protection. *International Journal on Child Maltreatment: Research, Policy and Practice*, 4, 209-230

Okato, A. et al. (2020). Inter-agency collaboration factors affecting multidisciplinary workers' ability to identify child maltreatment. *BMC Res Notes*, Jul 6;13(1), 323

Oomens M. (2020). Netwerk Aanhoudende Lichamelijke Klachten (NALK), juni

Schaer D. (2021). The role of social support and disclosure on posttraumatic growth and posttraumatic stress disorder in adult survivors of adverse childhood experiences. Dissertation presented to the Faculty of the California School of Professional Psychology, San Diego

Tufford L. et al. (2021). Decision-making and relationship competence when reporting suspected physical abuse and child neglect: an objective structured clinical evaluation. *Clinical Social Work Journal*, 49, 256-270

Van Asperen S. (2021). Wat als het wél waar is? *Kinderopvang*, 31, 8-10

Wattendorf H. et al. (2018). Jurisprudentie: schending beroepsgeheim. A.E.B. ter Heide, zaaknr. 2017-170

Wubs J. (2017). Signaleren en handelen bij vermoedens van kindermishandeling in het Voortgezet Onderwijs: hoe werkt de meldcode?: Een onderzoek naar ervaringen en opvattingen van docenten, zorgcoördinatoren en leidinggevenden op negen Haagse scholen. De Haagse Hogeschool, 2017-12

Yoon S. et al. (2020). Defining resilience in maltreated children from the practitioners' perspectives: A quality study. *Child Abuse & Neglect*, Aug 106, 104516